

בריאות

הגן הקוט

מצליפים בשוטים

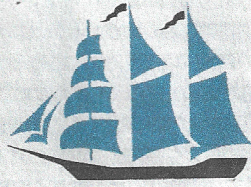
חינוך רפואי עשוי לסייע במניעת התעללות בחוסים פגועי נפש

לימור שריר

בספרו "תולדות השיגעון בעידן התבונה" מתאר מישל פוקו את ספינת השוטים, ספינה השאולה ממחזור הארגונאוטים הנושן במי-תולוגיה היוונית. אנשי צוותה: גיבורים דמיוניים, טיפוסים חברתיים, היוצאים למסע סמלי גדול שאם עושר לא יביא להם, לפחות יביא להם את תמונת גורלם. ספינות אלו מזכירות את ספינות השוטים שסילקו בימי הביניים את חולי הנפש, אלה שהחברה הקיאה אותם מתוכה, מעיר לעיר. החשד להתעללות בחולי הנפש בבית החולים הפסיכיאטרי נווה יעקב, שנחשף לאחרונה, מעורר אסוציאציה הקשורה לכ-ליאתם של פגועי הנפש במאות הקודמות בבתי האסורים, ומעיד שגם כיום החברה ממשיכה להקיא אותם מתוכה כשהם מאושפזים בבתי חולים פסיכיאטריים שבהם לא קיימות שקיפות ובקרה מספיקות. הפתרונות המוצעים למניעת מקרים כגון אלה שעלו לכאורה בוד-קירה על המתרחש בנווה יעקב מציעים להגדיל את המשאבים ולהי-ביר את הפיקוח על המוסדות הפסיכיאטריים. מעבר לכך, אני רואה זשיבות רבה לחינוך הצוות הרפואי, רופאים ואנשי הצוות הסיעודי-אחד, שחייב להתחיל לדעת כבר בשנים הפרה-קליניות. הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר באוניברסיטת תל אביב מעודדת יוזמת הדיקן הטמעת תכנים הומניסטיים במסגרת החינוך הרפואי של הסטודנטים. קורס ספרות ורפואה שתוכנן על ידי עבוד הסטוד-טים לרפואה בשנים הפרה-קליניות, שמשותפים בו גם סטודנטים 'מקצועות הבריאות, מתמחים ותלמידים מחוגים אחרים, מתבסס על ישה חינוכית המדגישה את הגירוי האינטלקטואלי לצד זה החווייתית. אחד הנושאים החשובים שנידונים בקורס הוא יחסי מטפל-מטופל פסיכיאטריה - בספרות לעומת המציאות. סופרים, פילוסופים ורוי-אים בכירים מתארים לסטודנטים את יחסי המטפל-מטופל מנקודת-בטם ומתייחסים ליצירותיהם ומחקריהם.

בתחילת השיעור בנושא הקריא

שחקן קטע מהסיפור "תעודת הצ-טיינות" מתוך קובץ הסיפורים "דיונות הזהב והכסף" פרי עטי. הסיפור עוסק באונס של מטופלת על ידי אח שהוכר כמצטיין בית החולים הפסיכיאטרי שבו עבד, אולם לא ראה בחולים אלא "אוסף מגוון של מפלצות אנושיות,

יצורים עלובי נפש ומחוקים הנתונים לחסריו ולשליטתו הבלעדית. כאלה שבעיניו הם כבר מתו מזמן, בלי להיות מודעים לכך."

פרופ' משה קוטלר, יו"ר המועצה הלאומית לבריאות הנפש ומנהל בית החולים הפסיכיאטרי נס ציונה ובאר יעקב, המשמש משנה לדיקן בית הספר לרפואה באוניברסיטת תל אביב בנושא חינוך רפואי, ניתח יחד עמי ובהשתתפות הסטודנטים את אופיו של אח בית החולים המתעלל המופיע בסיפור, בהדגישו שהתעללות הנעשית בחלשים ובהסרי הישע בכל רובר שהוא, ובכלל זה גם התעללות מינית, נו-בעת מבעיות קשות של המתעלל עצמו, כגון חוסר יכולת לתקשר בצורה רגילה, בעיות בדימוי העצמי, תחושת נחיתות קשה המניעה אותו להפגין תחושת עליונות וכוחניות תוך בחירה בדרך מעוותת להגיע לפורקן מיני.

פעמים רבות, הסביר פרופ' קוטלר, קשה להבחין כאנשי הצוות המתעללים במאושפזים כיוון שהם עצמם עוטים הגנות של הגיוניות, מסירות, רייקנות - מסכות של המין האנושי - ממש כאותו גיבור עלילה ב"תעודת הצטיינות". לכן חשוב להשגיח הן על החולים והן על אנשי הצוות.

פרופ' רון מרגולין, ראש החוג לפילוסופיה יהודית מודרנית באוניברסיטת תל אביב וראש תוכנית אופקים להכשרת סטודנטים מצטיינים להוראה בתיכונים, דן בסוגיות ביואתיות כמניע לכתיבה ספרותית על רפואה, והתעכב על יחסם של אנשי הצוות הרפואי לחר-לים ובשאלת "הרופא כאלוהים". הסופרת מירה מגן, אחות במקצועה, סיפרה לסטודנטים על תובנותיה המתבססות על ניסיונה כאחות בבית החולים הרה-הצופים ועל אנקדוטות הקשורות לנושא נפש האדם המופיעות בספריה. בהמשך נערך דיון ער, והסטודנטים העלו שאלות על הנעשה בבתי החולים הפסיכיאטריים, על אשפוז בכפייה, קריט-ריונים לאשפוז החולים, סכנה של פגיעות פיזיות והתעללות מינית בחולים ואם עלולים להתבצע ניסיונות בחולים חסרי ישע במסווה של טיפול הכרחי.

לדעתי, העמקת החינוך הרפואי-הומניסטי של הצוות הרפואי, רו-פאים וצוות סיעודי כאחד, כבר בשנים הפרה-קליניות, בשילוב הגדלת המשאבים והגברת הבקרה, תמנע את חזרתן של "ספינות השוטים".

ד"ר לימור שריר היא רופאה וסופרת, מרכזת קורס ספרות ורפואה בפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר באוניברסיטת תל אביב

תאריך 23.12.12 אגודת אגודת אגודת

הדרך לרפואה הומנית

בתגובה על "מצלפים בשוטים" מאת לימור שריר ("הארץ", 16.12)

בכללו בכיוון הרפואי-הומניסטי. מאמץ זה חייב להיות עקבי ומתמשך כדי להשיג את התוצאות הראויות. ד"ר רוחמה מרטון, מייסדת ונשיאת עמותת רופאים לזכויות אדם, תל אביב

7 תיקון והתנצלות

ד"ר רוחמה מרטון הצמידה בטעות את האותיות ז"ל לשמו של פרופ' מיכה נוימן במכתבה "הדרך לרפואה הומנית" ("הארץ", 23.12). ד"ר מרטון והמערכת מתנצלות על הטעות ומאחלות לפרופ' נוימן אריכות ימים.

כשנות השבעים עברתי כפסיכיאטרית בכירה במרפאה של בית החולים שלוותה בהנהלתו של פרופ' מיכה נוימן ז"ל. שלוותה היה בית חולים אוניברסיטאי של אוניברסיטת תל אביב ואני הייתי בצוות ההוראה וכך פגשנו במשך העבודה קבוצות רבות של סטודנטים לרפואה בשנים הקליניות של לימודיהם. בשיחות סיכום של ההוראה היתה ההתרשמות של פרופ' נוימן ושלי שהסטודנטים, שבעתיד הקרוב יהיו רופאים צעירים, אינם ערים לנושא "יחס הרופא לחולה" ואינם מקבלים כל הדרכה לכך.

החלטנו שתי החלטות: לפעול בתוך הנהלת בית הספר לרפואה לשינוי שיכול להביא לתוצאות רצויות והוא - שבמסגרת ההתקבלות לבית הספר יהיו הציונים הקובעים במקצועות ההומניים בעלי ערך שווה לציונים במקצועות הריאליים. ההנחה היתה שתלמידים מצטיינים בספרות, היסטוריה ופילוסופיה יהיו שונים (לטובה) בהתייחסותם לחולה. במקביל, החלטנו להיערך לסדרנה שנתית של דינמיקה קבוצתית שתעסוק בחוויות הסטודנט והרופא הצעיר ליד מיטת החולה.

כמשך שנתיים רצופות הנחיתי את הדינמיקה הקבוצתית. הקבוצה היתה פתוחה ודי מהר מספר המשתתפים עלה, לשמחתי. במהלך זמן זה גם הצלחנו להשיג את השינוי בהערכת הציונים של בחינות הבגרות, כך שהציונים במקצועות ההומניים והריאליים היו שווים ערך בהתקבלות לבית הספר לרפואה.

כמובן שהשינוי ביחס לחולה ניתן להערכה רק לאורך הזמן, אך לא ידוע לי אם נעשתה הערכה כזו. שמחתי לקרוא את דבריה של ד"ר לימור שריר על ההשקעה בחינוך של הסטודנטים ושל הצוות הרפואי